

Rajko CEROVIĆ*

NEKE MOGUĆNOSTI ZA POSTEPENO OŽIVLJAVANJE FILMSKOG STVARALAŠTVA U CRNOJ GORI

Nagli razvoj pozorišnog stvaralaštva u Crnoj Gori, povećanje broja aktivnih scenskih prostora i stvaralačko teatarskih institucija, gotovo neočekivan procvat dramaturške, glumačke i režijske djelatnosti, pojava mlađe generacije pisaca koji su značajno i u pozitivnom smislu subverzivno usložnili dosadašnju književnu sliku u Crnoj Gori, uspostava reprezentativnog muzičkoizvođačkog tijela u obliku Crnogorskog simfonijskog orkestra, pa i pojava nekih drugih stvaralačkih vidova ranije nepostojećih, kao što su simbolični izvođački začeci opere ili baleta – sve je to u vapijućoj nesrazmjeri sa u Crnoj Gori decenijama umirućim filmskim stvaralaštvom. Ako je poslije nekadašnjeg, da ne kažemo sada ironično drevnog ukidanja Lovćen filma, nastao u Crnoj Gori kadrovski vakuum, osjećaj besperspektivnosti i nemoći u duboko provincijalnoj atmosferi u kojoj je nekoliko decenija živjela Crna Gora – danas postojanjem triju umjetničkih akademija i čitavih generacija stvaralaca koji iz njih izlaze, pa i ukupnim porastom optimizma, i bar donekle, realnih očekivanja od državne samostalnosti – slika o crnogorskim umjetničkim, pa dozvolimo i stvaralačkofilmskim potencijalima, ipak je drukčija, da ne kažemo koliko ohrabrujuća.

Međutim, pored nekoliko vrijednih i nesumnjivo uočljivih stvaralačkih pokušaja, posebno u oblasti igranog filma, ili dokumentarnog stvaranja u koje je godinama dominirao jedini dokumentarista sa proizvodnim kontinuitetom Momir Matović, jer je dokumentarni opus Vladimira Perovića dugo bio vezan za producentske kuće izvan Crne Gore – svijest o potrebi razvoja svih vrsta filmskog izraza još uvijek nije dovoljno doprla do ukupne domaće kulturne javnosti. Usvajanje Zakona o kinematografiji, pod uslovom da se za-

* Rajko Cerović, filmski kritičar

ista na pravi način primijeni, mogući je nagovještaj povoljnijih prilika za zasnivanje ozbiljnije filmske proizvodnje. Lično nijesam suviše uvjeren da će do doslovne primjene toga zakona uopšte doći. Ali sačekajmo jedno pola godine, pa bih jako volio da stvarnost ovo moje tvrđenje demantuje. No, u svakom slučaju, donošenje pomenutog zakonskog akta, i ako sa višegodišnjim, ili višedecenijskim zakašnjenjem, nesumnjivo imponuje.

Uzmimo aproksimativni podatak da će se doslovnijom primjenom Zakona o kinematografiji u Fond za filmsko stvaralaštvo godišnje sliti oko 800 hiljada eura, pod uslovom da se iz drugih sredstava obnavlja bioskopska mreža i vrše drugi poslovi kinofikacije Crne Gore – moramo biti svjesni da je to, uzimajući u obzir domaće finansijske i druge prilike, tek suma za normalnu proizvodnju jednog niskobudžetnog, ili, da zbog naših okolnosti kažemo, srednjebudžetnog igranog filma. Šta bi u tom smislu bilo sa dokumentarnim, animiranim, eksperimentalnim ili drugim vrstama filmskog izraza, teško je odgovoriti. Uostalom, kakve su potencijalne mogućnosti naših reditelja stasalih u domaćoj ili nekoj drugoj visokoj filmskoj školi, ne možemo nikako saznati bez življe proizvodnje, bilo na filmu, televiziji ili video-produkcijama različitih filmsko-proizvodnih subjekata. Tek bi sa odgovornijim odnosom prema filmskom stvaralaštvu, odnosno omogućavanjem življe i žanrovski raznovrsnije produkcije, posebno u igranoj sferi, moglo doći do kompetentnijeg vrednovanja domaćeg filmskog izraza, ukoliko se o njemu uopšte može govoriti. U ovom trenutku filmska kritika bi, pri proizvodnji jednog igranog ostvarenja tokom dvije godine, bila gotovo nepotrebna, čak i kontraproduktivna. Svako me bi trebalo čestitati na mogućnosti da snimi igrani film, pa tek onda razgovarati o njegovim estetskim dometima ili tek nagoviještenim mogućnostima.

Više je nego očigledno da država danas ne može, čak i da može i hoće, biti producent kao u doba socijalizma. Ona mora stvarati ambijent za nastanak filmske proizvodnje, stimulisati po mogućnosti domaćeg producenta, ukoliko je nagovijestio dovoljno ozbiljnosti i kompetencije, podizati i obnavljati bioskopsku mrežu, kao i stvarati druge infrastrukturne uslove za ovu vrstu djelatnosti. Pri tom, ne bez nostalgije se danas prisjećamo uloge države u bar tri plodne decenije eksjugoslovenskog filmskog stvaralaštva. Pokušaji u tom svjetlu ideološkog disciplinovanja filma, nesumnjivo više puta registrovani i potencijalno uvijek prisutni, nijesu bili suviše uspješni. Filmovi su nekad zabranjivani, ali bi poslije nekoliko godina, ili najviše decenije, dobijali dozvolu za prikazivanje. Nije slučajno sjajni filmski reditelj i pisac Živojin Pavlović gotovo pred smrt konstatovao da je socijalizam bio Periklovo doba za kulturu. Teško da je ijedan drugi filmski stvaralac u bivšoj Jugoslaviji toliko trpio od režima kao istinski gospodin Pavlović. Filmovi su mu i zabranjivani i bio

mu onemogućavan rad u Srbiji, ali je u takvim okolnostima nalazio utočište i uslove za stvaranje u Sloveniji, zemlji koja je u okviru tadašnje zajedničke države uvijek prednjačila po slobodoumlju i opštem materijalnom i duhovnom progresu. Nikad Živojin Pavlović lično nije protestovao zbog svoje ljudske i stvaralačke sudbine. Nije čudo što je umro zgrožen nad svim što je režim u Srbiji od devedesetih godina naovamo demonstrirao.

Pored sredstava koja preko Ministarstva za kulturu, sport i medije dospjevaju u filmski fond na osnovu Zakona o kinematografiji, filmska umjetnost u Crnoj Gori nezamisliva je bez čvršće saradnje sa Televizijom, tačnije Javnim servisom koji mora predstavljati moćnu instituciju kulture. Njegova uloga mora biti aktivnija i mimo sredstava koja ga obavezuju po pomenutom Zakonu. Ukoliko se, poslije mnogo lutanja, konačno zakonom na pravi način reguliše pitanje televizijske pretplate, odnosno ta vrsta građanske obaveze učini efikasnom, Televizija će moći da odgovori svojim ciljevima, kako u raznovrsnosti i kvalitetu vlastitog programa tako i svojoj očekivanoj ulozi u organizovanju prvo vlastitog igranog TV programa, a zatim i u kinematografiji. Nema bolje stvaralačke laboratorije u pripremanju reditelja za pravi filmski debi nego što je to Televizija. Televizija i film su toliko međuzavisni da je, posebno u malim zemljama i skromnim tržištima kakvo je Crna Gora, njihova samostalna egzistencija gotovo nezamisliva.

